

Universiteit
Leiden
The Netherlands

In Search of a Lost Language: Performing in Early-Recorded Style in Viola and String Quartet Repertoires

Stam, E.W.

Citation

Stam, E. W. (2019, October 31). *In Search of a Lost Language: Performing in Early-Recorded Style in Viola and String Quartet Repertoires*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/79999>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/79999>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/79999> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Stam, E.W.

Title: In Search of a Lost Language: Performing in Early-Recorded Style in Viola and String Quartet Repertoires

Issue Date: 2019-10-31

Samenvatting

Historische muziekopnamen uit grofweg de periode vanaf 1880 tot en met het midden van de jaren dertig van de vorige eeuw onthullen dat er een brede kloof bestaat tussen de actuele muzikale uitvoeringspraktijk en die van rond een eeuw geleden. De erkenning van deze verschillen leidt tot het in vraag stellen van de heersende opvatting dat (uitvoerende) musici zich conformeren aan de bedoelingen van de componist zoals die in de partituur gedrukt staan, en van allesoverheersende algemeen geaccepteerde ideeën over hoe die partituren zouden moeten klinken.

Genoemde opnames stellen ook vragen over hoe wij tekstmateriaal uit de desbetreffende perioden moeten begrijpen, aangezien we beschikken over talrijke voorbeelden van musici die hun eigen geschreven speelaanwijzingen niet in praktijk brengen.

Daarenboven laat het spel op historische opnamen horen dat het ingaat tegen de ‘netheid en schoonheid’, tegen ritmische regelmaat, en tegen de gedetailleerdheid van de notatie, b.v. ten aanzien van de structuur van een compositie, aspecten die kenmerkend zijn voor de standaarden die binnen de huidige professionele uitvoeringspraktijk als algemeen geldig worden beschouwd.

Wat deze opnamen evenwel ook aantonen is dat uitvoeringen meer vanuit de speler komen, communicatiever zijn en in een stijl die als het ware ter plekke tot stand komt. Dit geeft de indruk dat zoals in een verhaal verschillende gebeurtenissen elkaar opvolgen, als waren zij het resultaat van breder aanwezige creatieve mogelijkheden die uitvoerende musici in de relevante perioden tot hun beschikking (zouden) hebben gehad.

Hoewel musici tegenwoordig vaak beweren trouw te zijn aan de bedoelingen van de componist, laten zij wat te horen is op de talrijke originele opnamen van componisten en uitvoerders uit de relevante tijdvakken buiten beschouwing wanneer en indien dit naar hun mening in strijd is met de normen van de huidige uitvoeringspraktijk.

Vele muzikanten geven er in de huidige tijd de voorkeur aan om de risico's die verbonden zijn aan historische speelwijzen te vermijden, hoewel zij er anderszins voor pleiten trouw te willen zijn aan een historiserende aanpak. Zelfs protagonisten van de historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk die zich hebben laten inspireren door de in dit proefschrift behandelde opnamepraktijk gebruiken haar selectief, waarbij ze aspecten die ze onaangenaam, smakeloos of slecht klinkend vinden buiten beschouwing laten, verwijzend naar de gevorderde leeftijd van de spelers, de beperkte technologie van die

tijd en het feit dat musici regelmatig aangaven erg nerveus te zijn geweest toen de opnamen gemaakt werden.

Dit leidt tot een wat willekeurige benadering bij het toepassen van hetgeen op historische opnamen te horen is en het resultaat is dan meer in overeenstemming met de gangbare paradigma's van de *Ur-text*-benadering als het gaat om structuur, 'netheid en schoonheid' dan dat het recht doet aan het bewijs dat op dergelijke opnamen te vinden is.

Dit proefschrift beoogt, samen met de speciaal vervaardigde en hierbij gepresenteerde geluidsopnamen, het beperkte karakter van de hedendaagse uitvoeringspraktijk aan de kaak te stellen en zodoende te omzeilen, in een poging de kloof tussen deze praktijk en hetgeen gehoord kan worden op historische opnamen van het solo-repertoire voor altviool, dat voor altviool en piano, en strijkkwartet te overbruggen.

De vraag die dit onderzoeksproject probeert te beantwoorden is: hoe kan altviool- en strijkkwartetspel in een communicatieve stijl, waarin de uitvoerder centraal staat en die gebaseerd is op spontaniteit, het beste aan de orde worden gesteld. Teneinde dit te bereiken is enerzijds de relevante literatuur over historische opnamen bestudeerd; anderzijds is historisch onderzoek gedaan, naast het gedetailleerd analyseren en nauwgezet kopiëren van historische opnamen, inclusief het aanleren van historische speeltechnieken op de altviool, waarbij het aanpassen van de fysieke benadering van het instrument een belangrijke rol speelt. Daarnaast gaat het ook om het delen van deze nauwgezette 'kopieer'-activiteiten en –methodes met collega's in het domein van de kamermuziek.

Bij de opnamen is gebruik gemaakt van een experimentele '*lo-fi*'-methode, die identiek is aan de werkwijze waarmee de uitvoerenden destijds werden geconfronteerd. Hiermee kan inzicht worden verworven in hoe deze oorspronkelijke opnamen zijn gemaakt en hoe (deze) technologie de beslissingen die zij toen, en wij nu, nemen, heeft beïnvloed. De resultaten van dit onderzoek laten voor het eerst op deze schaal zien hoe historische opnamen van kamermuziek voor altviool en strijkkwartetliteratuur kunnen worden gekopieerd. Hiermee wordt tevens de levensvatbaarheid van deze eigenaardige en niet uitsluitend op een precieze uitvoering van de partituur gebaseerde speelstijl over het voetlicht gebracht, zowel solistisch als in het ensemblespel.

De discursieve en artistieke resultaten van dit onderzoek leiden tot een herdenken van het begrip *Werktreue*, gebaseerd op de notie dat musici in de 19^e eeuw hun trouw aan

componisten en hun werk vorm gaven door middel van het en detail scheppen van alternatieve en uiterst persoonlijk versies van de stukken die men ter hand nam. Het onderzoek geeft een nieuwe betekenis aan deze zg. *Werktreue* en bekritiseert daarbij de huidige standaard-uitvoeringspraktijk o.a. door musici een theoretisch kader te geven, waarbinnen men geïnspireerd kan worden door de stijl die spreekt uit historische opnamen.

Hoofdstuk I toont de contrasten tussen rol van de speler anno nu met die uit de periode waarin historische opnamen werden gemaakt. Hoofdstuk II vergelijkt de live *'lo-fi'*-opnamepraktijk met de paradigma's van de moderne *hi-fi*-opnametechnieken, waarbij de effecten die opnamemethoden en –technologie op uitvoeringsstijlen kunnen hebben duidelijk werden gemaakt. Hoofdstuk III analyseert opnamen van vóór 1930 door alle altvioolspelers die zich bezighielden met muziek voor altviool solo, en altviool en piano. Deze tonen het grote verschil aan tussen verwachtingen die wij nu hebben en de speelpraktijk van Oskar Nedbal, Léon van Hout, Arthur Post en Lionel Tertis; daarbij wordt tevens aandacht besteed aan overeenkomsten tussen deze altisten en zangers uit die tijd. Hoofdstuk IV analyseert de opnamen van het Haagsche Toonkunstkwartet en het Brüder-Post Kwartet, het Klingler Kwartet en het Tsjechisch Kwartet, hetgeen ook inzicht geeft in de grote stilistische verscheidenheid die in de desbetreffende periode waarneembaar is. Hoofdstuk V behandelt het proces dat ten grondslag heeft gelegen aan de speciaal in het kader van dit onderzoek gemaakte opnamen; dit corpus omvat 27 kopieën van historische opnamen en bewerkingen in historische opnamestijlen van stukken waarvan geen originele opnamen bestaan.

Het eindresultaat toont een aantal radicale alternatieven ten opzichte van gebruikelijke uitvoeringen binnen de canon van de 'westerse kunstmuziek'. Het stelt daarbij beperkende paradigma's binnen de thans bestaande uitvoeringspraktijk krachtig ter discussie; maar ook tracht het de kloof te dichten tussen altviool- en strijkkwartetspel in heden en verleden. Daarbij draagt het bij aan de verjonging van de meer persoonlijke, intieme en communicatieve speelstijlen die men op historische opnamen kan waarnemen.